

**Magiczny
Kraków**

Miasto ponownie stara się o uznanie Nowej Huty za pomnik historii

2022-03-13

Nowa Huta to zarówno charakterystyczna architektura i unikalna siatka urbanistyczna, jak też historia ludzi, przez pryzmat której można opowiadać o powojennych dziejach Polski, a także sięgać do znacznie wcześniejszych dziejów - do opactwa cystersów i losów krzesławickiego dworku oraz tradycji osadniczej z okresu neolitu. Od ponad dekady miasto prowadzi starania, aby Nowa Huta została uznana za pomnik historii.

Historię Nowej Huty można opowiadać na różne sposoby. Często opisuje się tę część Krakowa tylko przez pryzmat socrealistycznego stylu architektonicznego, w jakim została wybudowana i komunistycznego eksperymentu społecznego, jakim było sprowadzenie i osiedlenie tutaj młodych ludzi wyrwanych z tradycyjnych, wiejskich środowisk Polski południowej. Trzeba jednak pamiętać, że dziedzictwo kulturowe Nowej Huty sięga znacznie wcześniejszego okresu i jest bardzo bogate.

Park Kulturowy, dziedzictwo i liczne inicjatywy kulturalne

W trosce o ochronę dziedzictwa tego obszaru w 2014 r. miasto podjęło starania (zakończone wejściem w życie stosownej uchwały w 2020 r.) o utworzenie tu parku kulturowego. Obszar parku kulturowego Nowa Huta objął ponad 300 ha, w tym: wpisany do rejestru zabytków układ urbanistyczny Nowej Huty, postmodernistyczne os. Centrum E, tereny wokół Zalewu Nowohuckiego i Nowohuckiego Centrum Kultury, część dawnej wsi Krzesławice wraz z posiadłością dworską należącą niegdyś m.in. do Hugona Kołłątaja i Jana Matejki, a także gotycki drewniany kościół pw. św. Bartłomieja z XV w. oraz niezwykle cenne opactwo cystersów w Mogile, które w 2022 r. będzie obchodzić jubileusz 800-lecia, symbolicznie zainaugurowany 23 października 2021 r. otwarciem Muzeum Kultury i Duchowości Cystersów.

Poza utworzeniem parku kulturowego miasto realizuje szereg różnorodnych działań, które mają na celu zarówno troskę o zachowanie dziedzictwa kulturowego Nowej Huty, jak też informowanie i promowanie wartości kulturowej tych terenów. Można tu wymienić m.in. prace nad utworzeniem parku edukacyjnego „Branice” ze skansenem prezentującym zabudowę drewnianą Krakowa i okolic, realizowane przez Spółkę Kraków Nowa Huta Przyszłości SA, czy inicjatywy przygotowane w ramach obchodów 70-lecia Nowej Huty (2019 r.). Obok kampanii informacyjno-promocyjnej przygotowano wówczas projekty infrastrukturalne – planowany jest remont dawnego kina Światowid na potrzeby Muzeum Nowej Huty powstałego z połączenia już działających: Muzeum PRL-u (w organizacji) i Oddziału Muzeum Historycznego Miasta Krakowa „Dzieje Nowej Huty”.

W 2020 r. w Ośrodku Kultury im. C. K. Norwida powstało Nowohuckie Laboratorium Dziedzictwa zajmujące się dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym wschodniej części Krakowa. Laboratorium we współpracy z opactwem cystersów w Mogile realizuje m.in. projekt „Raptularz, czyli spraw przednowohuckich opisanie”, który ma na celu przypomnienie przemian życia codziennego, kulturalnego i gospodarczego terenów Nowej Huty oraz pokazanie, jak daleko sięga ich historia.

Od kilku lat prowadzona jest też sukcesywna odnowa Nowohuckiego Centrum Kultury wraz z

otoczeniem, a w tym roku Teatr Łaźnia Nowa oddał do użytku Dom Utopii – Międzynarodowe Centrum Empatii.

Nowa Huta pomnikiem historii?

Pierwsze próby uznania Nowej Huty za pomnik historii, podjęte ponad dekadę temu, nie spotkały się z przychylnością Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Kulturowego. Wniosek w dużej mierze opierał się na obszarze tzw. starej Nowej Huty. Teraz jednak miasto stara się, by postrzeganie Nowej Huty obejmowało szerszy kontekst i odwoływało się do kategorii krajobrazu kulturowego. W tym sensie obszar wpisu zostaje poszerzony. Nie chodzi wyłącznie o wyjątkową architekturę nowohuckiego centrum, ale i związane z dzielnicą wydarzenia, m.in. narodziny ruchu solidarnościowego i działalność opozycyjną w PRL, ale także historię zamierzchłą: m.in. opactwa cystersów i krzesławickiego dworku – wszystko to znajduje się w argumentacji aktualnego wniosku, w którym Kraków stara się o uznanie za pomnik historii obszaru parku kulturowego Nowa Huta wraz z opactwem cystersów w Mogile i częścią Krzesławic. Zgodnie z ustaleniami ekspertów miejsce wskazane do uznania za pomnik historii określone jest jako „Kraków – krajobraz kulturowy Nowej Huty z opactwem cystersów w Mogile i częścią Krzesławic”.

– W ten sposób tą formą ochrony zabytków może zostać objęty obszar o szczególnej wartości dla kultury naszego kraju ze wszystkimi jego wartościami materialnymi i niematerialnymi, odzwierciedlający nie tylko historię drugiej połowy XX w., ale też wielowiekowe dzieje mogińskiego opactwa i wsi Krzesławice. Park kulturowy Nowa Huta tworzy spójny, nawarstwiający się od stuleci krajobraz kulturowy, będący miejscem ważnych wydarzeń historycznych, godny uznania za pomnik historii – podkreśla Robert Piaskowski, pełnomocnik prezydenta Krakowa ds. kultury, koordynujący starania miasta o uznanie Nowej Huty za pomnik historii.

Kolejne kroki

Wpisów na listę pomników historii, na wniosek ministra ds. kultury dokonuje w drodze rozporządzenia prezydent kraju. Kraków pracuje nad nową wersją wniosku o nadanie tego statusu Nowej Hucie, który w pierwszym kwartale 2022 r. zostanie złożony w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Przygotowany jest także harmonogram dalszych działań wynikających z obowiązującej procedury.

Uznanie „Krakowa – krajobrazu kulturowego Nowej Huty z opactwem cystersów w Mogile i częścią Krzesławic” za pomnik historii w 2022 r. mogłoby stać się szczególnym elementem obchodów 800-lecia średniowiecznego opactwa cystersów w Mogile oraz doskonałym uzupełnieniem listy obiektów uznanych za pomnik historii, na której od 2017 r. znajduje się leżące po drugiej stronie Krakowa opactwo benedyktynów w Tyńcu. Jednocześnie byłoby to odzwierciedlenie opinii i starań zarówno ekspertów zajmujących się zabytkami, jak i oczekiwań społeczności lokalnej. Nowa Huta jest też przedmiotem zainteresowania środowiska międzynarodowego. Wyrazem uznania dla dziedzictwa kulturowego tego obszaru był m.in. projekt „Od-Nowa Huta”, zorganizowany przez Stowarzyszenie Narodowych Instytutów Kultury Unii Europejskiej EUNIC.

Uznanie Nowej Huty za pomnik historii może w przyszłości utorować wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, co jest możliwe poprzez tzw. wpis seryjny z miastami modernistycznymi czy

**Magiczny
Kraków**

socrealistycznymi. Rozmowy na ten temat od kilku lat toczą się wśród ekspertów UNESCO.